

sus Xisto successit post xi. menses, diesque 17. atque quod Synodus praefata coacta fuerit sub Aureliano circa annum 270. luce meridiana clarius iam redditum est. Genuina itaque certo habetur Dionysii Alexandrini Apologia; atque hinc recta illius de Trinitate sententia. Sed plura de his apud Emmanuelem Schelstrate (22).

Contra Basilium, cognomento Magnum, tandem tria adducunt. Primum: quod in duabus, quas ad Apollinarem dedit, Epistolis, plurima aduersus Ecclesiae de Trinitate doctrinam errata sint, quibus ad eum impietatis adcusandum Athanasius Anciranus Episcopus permotus est. Secundum: quod in S. Euppsychii festo de Trinitate disserens, Spiritus Sancti diuinitatem subdole reticuerit, eumque compararit cum fluuio per alueum distento. Tertium: quod Hom. xvii. Spiritum Sanctum non Deum, sed Dei Spiritum adpellarit, nec pari honore tres diuinas Personas prosequutus sit: saepe enim formulam hanc vsurpasse legitur: » gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto«. Prodidit ergo reuera Basilius veritatem Catholicam.

Ad singula tamen respondetur. Et ad primum quidem verbis ipsius Basilii, sic Epistola lvii. scribentis: » vt calumniam illam, quae aduersus nos inualuit, depellamus, conspicuum facimus omnibus, nihil nobis esse commercii cum illis, qui ad hunc modum loquuntur«. Numquam itaque Basilius de rebus ad fidem pertinentibus Epistolarum commercium habuit; et binae illae ab Athanasio Ancyrae Episcopo citatae Epistolae suppositae absdubio sunt.

Secundum criminationis caput strenue retudit Nazianzenus aiens (23): »ingens circa eum bellum est, cupientibus Haereticis nudam et apertam vocem ex Basilii ore abripere, vt ipse quidem ex Ecclesia expellatur; qui solus pene veritatis agniculus restat, et vltalis facultas, vicinis omnibus captis, ac subiugatis. Praestat itaque Oeconomiam quamdam ad veritatem fuisse adhibitam, nobis videlicet temporis nonnihil cedentibus, quam vt illa ob praedicationis perspicuitatem opprimatur. Non enim ex ea re aliquid damni facimus, si ex aliis quoque dictionibus, ex quibus id certo colligatur, Spiritum Sanctum Deum esse agnoscamus«. Quod si Monachi aliquot hanc prudentissimam Basilii Oeconomiam ignauiam iudicauerunt, contententes semper veritatem palam profitendam esse, non animaduertentes certe, longe haec duo inter se distare, quaerentibus non respondere, et insidias euitare silentio. Primum quidem numquam

li.

(22) Dissert. II. Antiq. Eccl. (23) Epist. xxvi.

licet: secundum autem nedom licere, sed et oportere quandoque, petitis ex Scriptura exemplis euincitur. Quid, quod Spiritum Sanctum Dei Spiritum adpellarit? Numquamne illum Deum esse confessus est? Expresse quidem id facit praesertim Homilia xlii. scribens: »confitendum est Deum esse Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum«. Quando ergo Dei Spiritum eum vocat, Dei nomen, Veterum more, notionaliter sumit.

Tertium denique Basilius ipse etiam soluit in lib. de Spiritu Sancto cap. 25. demonstrans, in Doxologia, seu in hymno glorificationis eandem esse particulam *in* potestatem, ac particulam *cum*, et in idem plane redire » gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto, ac gloria Patri, et Filio cum Spiritu Sancto«. Atque proximo cap. 26. harum particularum differentia vitur ad exponendum diuinarum Personarum originem: et cap. 27. alteram etiam formulam adprobat, nempe, » gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto«, quam ab Apostolica Traditione repetit, eiusque frequentem in Ecclesia vsum eidem Traditioni acceptum refert.

Et his tandem caput hocce, itidemque Liber absoluuntur, in quibus longiores haud videbimur iis, qui materiei pertractatae dignitatem considerent: quin et plus iusto breuiiores, vel nobis ipsis tacentibus, quae presse ac summatim scripsimus, nos declarent.

LIBER VI.

Dubia quaedam scholastica resoluuntur, quae ad explicandam huius Mysterii essentiam facere videntur; atque notiones, proprietatesque tribus personis communes declarantur.

Augustissimi huius Mysterii aduersus antiquos, nouosque hostes, pro virili nostra, veritate defensa, quae ad eiusdem essentiam, et quidditatem explicandam, vt Schola loquitur, spectant, sequitur vt pertractemus: processiones videlicet, relationes, aliaque tribus personis communia. Ne tamen in his plurimum immoremur, et aliarum

rum rerum dignitas, atque amplitudo, et breuitas ipsa, quam amamus, prohibent. Proponemus itaque, resoluemusque brevi quotquot Scholae placita ad rem facere iudicabimus, quo illud saltem adsequamur, ut ob breuitatem lectoribus grati simus. Sed et superaddemus alia, quae ad scite de hoc Mysterio disputandum Viro Theologo pernecessaria sunt. Ergo sit

CAPVT I.

De diuinis processionibus earumque numero ac natura.

Dantur in Deo processionibus, seu vnius Personae ab alia originibus.

Haec veritas adeo testata est in sacris vtriusque Testamenti paginis, ut delirant certe Arius, et Sabellius, tam disserta testimonia de progressionibus bonitatis, ac sapientiae Dei in exteriora sua effecta, vel de eorumdem effectorum a prima et summa causa egressione interpretantes. Quid enim iis apertius proferri potest? Ioann. viii. de se Christus ait: »ego ex Deo processui«. Et cap. vii. dixerat: »ego scio eum (Patrem nempe) quia ab ipso sum«. Et iterum cap. xvi. »Ipse Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exiui: exiui a Patre, et veni in mundum«, et cet. Huc spectant etiam textus omnes, quibus Filius dicitur accepisse a Patre Vitam, Doctrinam, Potestatem; Ioann. v. et vii. et Matth. xi.

Similiter et de Spiritu Sancto dicitur Ioann. xv. »Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit«, cet. Prius igitur quam a Patre ad redimendum genus humanum Filius mitteretur, et a Filio ad homines sanctificandos mitteretur Spiritus Sanctus, iam processisse Filium et Spiritum Sanctum apertissimum est.

Quam deinde veritatem ex Scripturis deductam in pluribus Conciliis definitam legimus, Nicaeno scilicet i. Constantinopolitano item i. Lateranensi, Florentino, aliis, atque in omnibus fidei Symbolis insertam; praecipue in Nicaeno, ubi dicitur Filius, »Deus de Deo, lumen de lumine, genitus non factus, cet. Spiritus autem Sanctus

»tus

»tus Dominus, et viuificans, qui ex Patre Filioque procedit«; quamvis particula *Filioque* non in Nicaeno posita, sed postea addita fuerit, ut infra dicemus.

In idem veniunt Patres omnes quotquot de Trinitate scripserunt quos nimis longum ac prolixum foret hic adducere.

Quin et pedissequa ratio accedit: quum enim inter Diuinas Personas realis distinctio intercedat; quemadmodum contra Sabellium alibi probatum fuit; necessario quid ponendum in diuinis est, in quo illa fundatur: at realis quaecumque in Diuinis distinctio in nullo alio fundari valet, quam in productione, seu processione vnius personae ab alia: haec igitur in diuinis ponenda necessario est. Omnis enim relatiua oppositio vel in similitudine et aequalitate, vel in mensura et mensurato, vel in productione seu processione fundatur. Iam quum nec Diuinae Personae sint in natura similes, aut aequales, sed eiusdem omnino naturae diuinae; nec similitudo, aut aequalitas distinctionem causeret, vel supponat; nec deinde infinitae perfectionis Personae mensuram perfectionis eiusdem habere possint; neque tandem quae in mensura et mensurato fundantur relationes mutuae sint, quum mensura ad mensuratum non referatur; Diuinae autem Personae referantur mutuo; relinquatur hinc solam processionem distinctionem, et oppositionem huiusmodi posse fundare. Ergo vel ipsa ratione ducente ponendae sunt in diuinis processionibus. Haec vero quot?

Duae tantum.

Id siquidem sacrae nos litterae edocent. Earum vna est, quae ex foecundissima Dei Patris mente Verbum procedit: altera qua ex Patris Filioque indiuidua voluntate ac mutuo amore Spiritus Sanctus emittitur; ut ex his, quae supra adducta sunt, testimoniis intelligitur. Ad diuini autem eloquii auctoritatem haec duo momenta addit S. Thomas. Primum: tot sunt in diuinis processionibus, quot sunt personae ab alia prodeuntes: at haec duae tantum sunt, Filius nempe, cuius a Patre, et Spiritus Sanctus, cuius a Patre et Filio origo est: non plures igitur duabus diuinae processionibus sunt. Secundum: quum Deus infinite rebus omnibus praestet, quae Deo in sacris litteris tribuuntur, non ex rebus infimis, cuiusmodi sunt corpora, sed ex summis cuiusmodi mentes sunt, aestimanda veniunt: er-

Tom. I.

Rr

go

go quae intra Deum processio ponitur, mentium propria intelligenda est: sed in mentibus nequit alia processio excogitari, nisi verbi ab intellectu, et amoris a voluntate: neque alia itaque in summa omnium mente, praeter has duas admittenda est.

Vocatur autem Filii a Patre processio generatio iuxta illud Scripturae: "generationem eius quis enarrabit"? Et illud etiam Nicaeni Symboli: "genitum, non factum": processio vero Spiritus Sancti, quum nomine careat proprio, processio nude dicta perpetuo est, neque vniquam generatio fuit adpellata. Quod si huius distinctionis processionem inter et generationem ratio specialis quaeratur, a nullo mortalium reddi illa poterit. Augustinus vnus est, post homines natos acutissimus, qui id nos docuit. Sic enim Maximino quaestionem hanc virginti, ac pene insultanti respondit (1): "ecce respondeo, sicut capias, sicut non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus Sanctus; sed ille genitus, iste procedens: ideo ille Filius est Patris, de quo est genitus, ipse autem Spiritus est vtriusque, quoniam de vtroque procedit. Quid autem nasci inter et procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens, explicare quis poterit? Nam non omne quod procedit, nascitur, quamuis omne procedat quod nascitur; sicut non omne quod bipes est, homo est, quamuis bipes sit omnis qui homo est. Et infra: "distinguere inter illam generationem et istam processionem nescio, non valeo, non sufficio".

Verum, licet haec ita sint, haud improbandus est Scholae Theologorum labor, qui sententiis suis diuinas processionem illustrare conati sunt. Horum itaque fuerit nonnulli, qui Filium genitum esse, eiusdemque processionem generationem dicerent, non ita Spiritum Sanctum talem esse, nec eiusmodi illius processionem, quod Filius ab vno procedat, nempe, a solo Patre; et Spiritus Sanctus a duobus, a Patre nimirum, et Filio. Quam rationem reddidisse Maximino Augustinum quibusdam visum est. Halensi, ac D. Bonauenturae, quos Recentiorum aliqui sequuntur, ea discriminis huius ratio probata est, quod Filius a Patre naturam foecundam accipiat, seu alterius diuinae Personae producendae virtutem, non vero Spiritus Sanctus. Tamen Franciscus Henno ac Scotistae communiter tenent, Spiritum Sanctum non procedere per modum naturae, quod voluntas non sit agens naturale, sed voluntarium, ac liberum libertate essen-

(1) * In cxi. contra Maxim. cap. 14.

tiali, etiam respectu processionis Spiritus Sancti. Alii rationem inde petunt, quod Filius, non autem Spiritus Sanctus, vt Patris imago procedit: de Filio enim ad Hebraeos i. Paullus scribit: "qui quum sit splendor gloriae, et figura, seu imago substantiae illius", cet. Differentiam alii in eo ponunt, quod Filius vt natus, Spiritus Sanctus procedat vt datus, suaeque opinionis auctorem Augustinum gloriantur (2), de Spiritu Sancto scribentem: "exit non quomodo natus, sed quomodo datus, ideoque non dicitur Filius", cet. Quid vero D. Thomas? Hanc differentiae causam ponit, quod Filius per intellectum procedat, Spiritus Sanctus per voluntatem. Hinc verissime concludit, Filium genitum esse, non item Spiritum Sanctum. Quae enim generationis, vt viuientium propria est notio, atque finitio? Quid etiam intellectum inter et voluntatem, harumque potentiarum terminos interest? Intellectus habet quod res ad se trahat voluntas contra, ad res quas vult, fertur, ab eisque trahitur: vnde euenire necessum est, vt verbum, quod est veluti mentis focus, similitudo sit speciei, per quam mens intelligit, simulque et rei, quae intelligitur: id quod in termino per voluntatem producto haud euenit: iste siquidem intra voluntatem ipsam producitur neque eius natura habet, vt sit cum re amata similitudo, sed dumtaxat, vt ad amatam voluntatem inclinet, et rapiat. Quem modum congruentiorem aliis nostri Thomistae multis demonstrare conueuerunt. Sed nobis in his immorari non vacat.

Illud tamen certo statuimus, nam et fidei dogma est, infinitam diuinae naturae foecunditatem ita duabus his processionibus expleri, vt in diuinis non sit, sed nec esse possit, nisi Pater vnus, vnus Filius, vnus Spiritus Sanctus. Deus enim vno simplicissimo actu omnia simul intelligit, et vult: quare nequit in eo esse, vt optime S. Thomas, processio Verbi ex Verbo, neque Amoris ex Amore, sed vnum in eo est perfectum Verbum, vnus perfectus Amor. Hinc quamuis Filius perinde perfectus ac Pater; alium Filium non gignit, nec alium spirat Amorem Spiritus Sanctus, quamuis Patri, Filioque omnino aequalis; sed tota in Verbo vnico diuinae intellectio perfectio, tota itidem in vnico Spiritu Sancto diuinae voluntatis praestantia continetur.

Quum ergo et Filius a Patre procedens, et Spiritus Sanctus a Patre et Filio idem omnino esse accipiant, ac habeant personae, a

Rr 2

qui-

(2) Lib. v. de Trinit. cap. 5.

quibus procedunt, quae sit harum processionum natura deprehenditur, nempe:

Vnius ab alio origo, non quidem vt a caussa, sed vt a puro principio.

Cum ratione enim puri principii stat quamoptime, quod idem omnino esse sit in eo a quo oritur, et in eo quod oritur: quod cum ratione caussae haud staret, quum caussa esse diuersum in effectu producat, ac ab alio dependens. Est itaque Filii processio ipsius a Patris persona origo, velut a principio ipsum quod habet esse ipsi dante: estque similiter Spiritus Sancti a Personis Patris, et Filii processio ipsius ab eisdem, tamquam vnico principio origo, et esse communicante. At lubet transcribere pro hoc ipso perfectius exemplando S. Thomam (3). Docet enim: »quod inter omnia nominata ad originem spectantia, magis conuenit in diuinis hoc nomen principii: quia enim diuina comprehendi a nobis non possunt, conuenientius a nobis significantur per nomina communia, quae indefinite aliquid significant, quam per nomina specialia, quae definite rei species expriment. . . . Sicut autem caussa communior est quam elementum; . . . ita principium est communius quam caussa. In quo patet, quod principium potest dici aliquid, quod non est secundum essentiam distinctum, vt punctum lineae; non autem caussa, maxime si loquamur de caussa originante, quae est efficiens. Quamuis autem (prosequitur S. Doct.) Pater dicatur esse principium Filii, et Spiritus Sancti, non tamen videtur indifferenter dicendum, quod Filius sit principiatum, vel etiam Spiritus Sanctus, licet etiam hoc modo loquendi Graeci vtantur, et possit apud sane intelligentes concedi. Tamen ea quae minorationem aliquam importare videntur, refugere debemus, ne Filio, vel Spiritui Sancto attribuantur, propter Arianorum errorem vitandum. Sicut Hilarius, etsi concedat Patrem esse maiorem Filio propter auctoritatem originis, non tamen concedit quod Filius sit minor Patre, cui est aequale esse donatum a Patre.

Graeci vero Patres aliqui nomine caussae in diuinis vsi sunt, ait D. Thomas (4): quia Graeci absolutius vtuntur nomine caussae, ex ipso solam originem significantes. . . . Aliquid enim inconuenienter,

(3) Quaest. c. de Potent. art. 1. ad 9. (4) Loc. cit. de Potent. ad 8.

nienter in lingua latina dicitur, quod propter proprietatem idiomatis conuenienter in lingua Graeca dici potest. Non autem oportet si nomen caussae confitemur in diuinis secundum Graecos, quod eodem modo accipiatur, sicut quum de creaturis dicitur. Haec S. Thomas, quibus nihil expressius pro diuinarum processionum natura explicanda, proferri, neque cautius de eisdem loqui posset.

COROLLARIA.

Habemus ex dictis, Patrem esse qui Filium generat, Patrem item et Filium esse, ex quibus Spiritus Sanctus procedit; seu quod aliis uoculis Theologi de Schola dicere solent; Personam Patris seu suppositum, vel Hypostasim esse principium quod processionis Filii; Personas deinde Patris et Filii, seu supposita, vel Hypostasies esse principium quod processionis Spiritus Sancti: tritum enim est axiomatactiones sunt suppositorum. Sed quatenam erit virtus qua una Persona aliam producit; seu quod in idem redit, quodnam erit principium quo tum proximum, tum remotum diuinarum processionum? In varias abire sententias Theologos videmus. Statuit Durandus principium quo in sola natura, quatenus praeconcepta etiam ad intellectionem et volitionem foecunda est. Verum sententiam istam in fide erroneam sunt qui adpellent, tamquam a sensu communi Theologorum recedentem, immo et a loquutione Scripturae et Patrum. Reponunt alii hoc principium cum D. Bonauentura in sola relatione, siue personali proprietate. Nostrae Scholae Theologi, quibus subscribunt Iuenin, Habert, Tournely, aliique, constituunt illud principium in diuina ipsa natura, dum de principio remoto sermo est; et in intellectu et voluntate notionalibus, dum de proximo, et immediato loquuntur. Hoc pacto adserunt, et nos cum illis: principium quo remotum vtriusque Processionis, et Filii, et Spiritus Sancti esse naturam diuinam; principium autem quo proximum Processionis Filii esse intellectum notionalem; Processionis vero Spiritus Sancti esse voluntatem notionalem. Quam adserntionem exemplo visionis humanae explicamus; cuius principium quod est homo; ab ea enim denominatur videns: principium quo remotum est natura humana; quia est radix facultatis visuuae, et ipsius visionis: principium quo proximum est ipsa facultas visuua; quia per eam homo proxime videt. Sic ergo Pater in diuinis est principium quod generationis Filii; ab ea enim generans denominatur; natura diuina principium quo remotum;

est enim prima radix foecunditatis paternae: intellectus vero notionalis principium quo proximum: quia immediate per talem intellectum Pater generat Filium. Similiter per voluntatem notionalem Pater et Filius spirant Spiritum Sanctum. Et ratio vltior est, quod nec Filius diceretur Verbum, nec Spiritus Sanctus amor et donum, nisi ille procederet per intellectum, hic per voluntatem: quin si Filius et Spiritus Sanctus immediate per naturam diuinam procederent, vnus eorum esset modus procedendi, ac proinde vnica in Deo esset processio.

Consulto autem dictum est, intellectum notionalem, hoc est paternitatem affectum, et voluntatem notionalem, hoc est spirationem adiunctam habens, esse principia proxima processionum: non enim huiusmodi sunt, si absolute et essentialiter spectentur; nam sic acque in tribus Personis diuinis experiuntur; nec tamen intellectus in Filio, aut Spiritu Sancto producit Verbum, nec voluntas anorem in Spiritu Sancto. Itaque intellectio et volitio notionaliter sumtae, seu prout nominibus propriis exprimuntur, dictionis nempe, et spirationis, principiant diuinis processionibus: vnde notiones diuiniae adeo ad has processionem conferunt, vt sine illis infocunde sint intellectio et volitio; illa in Filio, et Spiritu Sancto, vtraque in Spiritu Sancto. Sed haec perstrinxisse sat fuerit.

CAPVT II.

Heterodoxorum aduersus diuinis Processiones conatus franguntur. Domesticorum argumentis occurritur.

Plurima ab Ario et Sabellio, eiusque gregalibus contra diuinarum Processionum positionem obiecta, soluta fuere superioris libri capitulis, in quibus Verbi diuinitas adserta ac vindicata fuit. Superest leuia haec soluere, et ineptissima. Primum: si Processionibus huiusmodi intra Deum locus sit, ponendum erit in Deo prius ac posterius: at hoc a Dei idea abhorret: non est ergo processio vlla in Deo admittenda. Secundum: si Filius et Spiritus Sanctus a Patre procedunt, ab eoque habent et accipiunt esse, eorum dignitas minor erit: sed hoc dicere blasphemum esset: non ergo ita procedunt. Tertium: Filius et Spiritus Sanctus indigentis erunt naturae, si a Patre naturam accipiunt: ne ergo id adserere cogamur, reicienda est omnis pro-

ces-

cessio. Vltimum: etiam absque vnus Personae ab alia origine poterunt Diuinae Personae inuicem relatiue opponi, et distingui, relationibus nimirum, disparatis, ac proinde distinctis: igitur haud necessariae sunt processionem in diuinis.

His respondendum. Primo quidem, has quas Sociniani reproducent, veterum Socinianorum ineptias esse: quas cum S. Thoma sic confutamus. Etsi principii nomen a prioritate sumtum videatur: non tamen ad hanc, sed ad originem solam designandam imponitur. Prius itaque ac posterius hac originis prioritate ac posteritate, quum Dei perfectioni non repugnet, nec repugnant in Deo processionem.

Ad secundum dicendum: habere originem ab alio, quod natura differat, diuinam profecto dignitati derogare: hoc enim non nisi rerum creaturarum est, quarum natura infinite distat a summa, primaque sui causa: at esse accipere a principio vnus, eiusdemque naturae, totamque ab eo Deitatis plenitudinem accipere, diuinam amplius commendat perfectionem: neque enim esset perfecta diuinitas, nisi actu semper intelligeret, atque vellet, essetque propterea in eo sempiterna Verbi, et Amoris, siue Spiritus Sancti Processio.

Tertii haec est solutio: neutquam Filium et Spiritum Sanctum indigentem esse, ex quo a Patre esse accipiant: quomodo enim eiusmodi erunt, quorum vna eademque indiuidua est natura, quae Patris; nec vllum in aeternitate instans designari potest, in quo fuerit re ipsa Pater, nec cum eo fuerint Filius, et Spiritus Sanctus in vna, eademque Deitate perfectissime subsistentes? Verum puerilia haec sunt.

Vltimum sic soluimus: relationem non dicere incommunicabilitatem, proinde nec distinctionem nisi respectu termini sibi correlatiue oppositi: quum vero relationem disparatae non se inuicem respicerent, vt terminos relatiue oppositos, non dicerent incommunicabilitatem, et distinctionem, sed potius inuicem essent communicabiles: ex quo deinde sequeretur, quod quum in diuinis omnis communicatio per idemtatem sit, relationem illae disparatae inuicem idemtificarentur, et tolleretur Trinitas Personarum: sicut quia spiratio actiua, et Paternitas, esto disparatae, inuicem tamen relatiue non opponuntur, communicabiles sunt, et ea propter sunt vnum, et idem.

Aduersus praefinitum Diuinarum Processionum numerum haec stant

stant præcipue. Primo: bonitas videtur esse processionis principium, quum bonum sit sui diffusiuum: ponenda ergo videtur tertia processio secundum bonitatem. Secundo: sicut potest aliquid procedere ex procedente, ita nasci ex nato; quemadmodum contingit in hominibus, in quibus, qui ab vno nascitur, habet alium de se natum: atqui in diuinis datur processio procedentis a procedente, nempe Spiritus Sancti a Filio: poterit ergo dari similiter processio nati a nato, Filii scilicet a Filio. Tertio: in nobis dantur plurimae verbi processiones, sicut et amoris; ex vno enim verbo procedit aliud, ex vno amore alius amor: sed in Deo est maior foecunditas quam in nobis: ergo non vna tantum Verbi processio, vna etiam Amoris, sed plurimae. Quarto: est in Deo processio per modum naturae, secundum quam Filius nominatur; est etiam processio per modum intellectus secundum quam nominatur Verbum; et est insuper processio per modum voluntatis, secundum quam nominatur Amor: tres igitur saltem processiones in diuinis reperiuntur. Quinto: per processionem, quae est a voluntate, non potest communicari natura; nihil enim naturam recipit nisi per generationem, vt videre est in creatis: at processio, quae est in diuinis, debet procedenti communicare naturam diuinam; nam omne quod in Deo procedit Deus est: igitur vna tantum est in diuinis processio. Vltimo: nequeunt hae duae diuinæ processionis solo numero distinctae admitti; alias vtraque foret eiusdem speciei, scilicet generatio, et vterque procedens Filius esset: sed nec admitti possunt specie distinctae, nisi admittatur natura per processionem communicata specie diuersa: ergo non duae, sed vna tantum admittenda.

His tamen facillime occurrimus. Ac primo respondemus ex S. Thoma (1), quod bonitas pertinet ad essentiam, non ad operationem, nisi forte tanquam voluntatis obiectum: vnde quum diuinæ processionis accipiendae necessario sint secundum actiones aliquas; non accipiuntur aliae processionis secundum bonitatem, et alia adtributa, nisi Verbi et Amoris, secundum quod Deus essentiam suam, veritatem, bonitatem, cetera intelligit, et amat.

Secundo dicimus: Spiritum Sanctum a procedente etiam, nimirum a Filio procedere, non quidem eadem processionis specie, vt natus scilicet ex ipso; sed diuersa specie, nempe vt amor, et impulsus: duae autem processionis diuersae speciei possunt dari in diuinis,

non

(1) I. P. q. xxvii. art. 5. ad 2.

non vero duae processionis eiusdem speciei, puta duae processionis Verbi, vel Amoris.

Ad tertium respondet S. Thomas (2): »quod Deus vno simplici actu omnia intelligit, et similiter omnia vult: vnde in eo non potest esse processio Verbi ex Verbo, neque Amoris ex Amore; sed est in eo solum vnum Verbum perfectum, et vnus Amor perfectus; et in hoc eius perfecta foecunditas manifestatur«. Ita D. Thomas, de cuius sententia supra iam fueramus loquuti. Sicut ergo per hoc quod vno actu omnia intelligat, et vno etiam actu omnia amet, summa eius vis in intelligendo et amando adparet; ita per hoc quod vno Verbo omnia dicat, et vnico impulsu omnia amabilia complectatur, summa ipsius foecunditas manifestatur.

Quarto respondendum ex eodem S. Doctore (3), quod in diuinis processio, quae est per modum intellectus, non distinguitur a processione, quae est per modum naturae: nam sicut processio per modum naturae prima est, nec praexigit aliam processionem; ita processio per modum intellectus: et sicut natura intendit sibi simile producere, ita et intellectus: demumque sicut processio naturae est ab vno tantum, tamquam ab agente, si sit perfectum agens; similiter et processio intellectus ab vno solo est.

Nec facit aduersus responsonem istam, quod in creatis alia sit processio naturae secundum quam homo generat hominem, et alia processio intellectus secundum quam producit verbum: quae creatae processionis diuinæ velut exemplar propositum habere videntur.

Non quidem facit: quam maxime siquidem differunt creaturarum processionis a diuinæ exemplari. Primo: quia in creaturis materialibus (in quibus solis est) processio per modum naturae materialis est, et non nisi naturali transmutatione perficitur: hinc haec processio in creaturis a processione intellectus diuersa est. Secundo: quia Verbum quod procedit in creaturis, dum intelligunt, neque subsistens est, neque eiusdem cum intelligente naturae: vnde quod per intellectum procedit, nequaquam processione naturae valet procedere, sicut procedit quod generatur, velut in eadem natura subsistens cum eo a quo generatur: in diuinis autem procedens per intellectum, vt subsistens quidem procedit, ac in eadem cum genitore substantia: nihil itaque obesse potest, vt sit vna eademque processio per intellectum, et per naturam.

Tom. I.

Ss

Quin:

(2) Locis citatis ad 3. (3) Quaest. x. de Potent. art. 2. ad 11.

Quinto quoque ex S. Thoma respondemus (4): »quod quid est in Deo Deus est, quod non contingit in aliis rebus. Et ideo per quamlibet processionem quae non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliae naturae«.

Vltimum soluit S. Thomas dicens (5), Processiones in diuinis differre quasi secundum speciem propter differentiam proprietatum personalium, licet in procedentibus sit vna natura communis: ex quo ergo processionem diuinam quasi specie differant, sequitur quidem, hypostases suis personalibus proprietatibus inuicem specie differre, seu potius quasi specie (quandoquidem nec genus, nec species proprie in diuinis est), non tamen quod natura, cuius sunt hypostases illae, specie differat.

Atque his positis et solutis, proponamus sequitur, ac soluamus quae contra principium quo diuinarum processionum militare scimus: faciemus vero paucis. Opponitur ergo primo: intellectus et voluntas sunt quid commune: at principium quo proximum diuinarum processionum debet esse quid proprium: ergo. Secundo: productio Personarum in diuinis naturae immediate tribuenda est; nam naturam diuinam esse in tribus Personis, eisque communicari prouenit immediate ex infinitate ipsius essentiae: ergo natura est immediatum principium processionum. Tertio: quod non generat, nec generatur, non est principium aut terminus diuinarum processionum; sed diuina natura nec generat, nec generatur, vti ex damnatione Concilii Lateranensis IV. in libellum Abbatris Ioaehim adserentis diuinam essentiam et generare, et generari, constat: ergo non est principium adhuc remotum et primordiale diuinarum processionum.

Quarto: relatio paternitatis in generatione fundatur, et illam supponit: ideo enim est Pater, quia genuit: sed quod in generatione fundatur, eamque supponit, nequit concurrere etiam per modum conditionis modificantis ad constituendum principium generationum: igitur principium quo proximum processionis Filii non est intellectus notionalis.

Quinto: potentia generatiua est in Filio; quum haec contineatur sub Omnipotentia, quae absdubio in Filio est: at si paternitatem connotaret, in Filio non esset: igitur paternitatem haud connotat. Et quidem contra Maxim. (6) expresse Augustinus adfirmat, quod

(4) Prima Part. quaest. xxvii. art. 3.
ad 2.

(5) Ibidem ad 12.

(6) Lib. II. alias III. cap. 7.

si Deus generare non possit sibi aequalem, ubi est omnipotentia Dei Patris?

Deinde ostendit S. Doctor (7), Patrem non esse potentiorum Filio, etsi Pater genuerit Creatorem, Filius vero non: nam ait: »neque enim non potuit, sed non oportuit«.

Soluamus tamen haec. Ac primum quidem, instantiam retorquendo. Nam essentia diuina est praedicatum commune, neutiquam proprium: neque ergo poterit illa esse principium quo proximum diuinarum processionum, quod Durandus concludere opinatur. Itaque dicendum, quod licet intellectus, et voluntas absolute et secundum se communes omnibus Personis sint; quatenus tamen sunt in vna determinata Persona, modificantur taliter eiusdem proprietati personali, vt praedicata propria illius, ac notionalia dicantur, et foecunda sint ad aliam Personam producendam. Ita sapientia communis est: at Sapientia vt genita, adeo propria secundae Personae fit, vt non possit pro alia supponere.

Ad secundum dicendum: ex infinitate quidem diuinae essentiae prouenire, vt foecunda sit ad se ipsam communicandam, media tamen aliqua actione: quum enim sit in tribus diuinis Personis, non quomodocumque, sed in duabus vt procedentibus, et in alia vt producente non producta; fit inde vt in illis esse neutiquam possit absque processionibus, nec processionem sine actionibus.

Tertii haec est solutio: sicut anima licet sit principium quo radicale generationis hominis, non tamen verum est adserere quod anima generat, sed homo, quia actiones sunt suppositorum; ita quantum diuina Patris essentia sit principium quo radicale generationis, nequit dici: *essentia diuina generat aut generatur*. Hinc iure meritoque Lateranense Concilium damnauit libellum Abbatris Ioaehim dicendo; essentia non est generans, neque genita, neque procedens; sed est Pater qui generat, Filius qui gignitur, Spiritus Sanctus qui procedit.

Quarto sic occurrimus ex S. Thoma (8), qui postquam docuit relationes in creatis, quia accidentia sunt, non posse personam constituitur, quae est aliquid subsistens in genere substantiae, bene tamen in Deo, prosequitur: »est ergo alius modus intelligendi, quo intelligitur relatio vt constitutiua diuinae Personae, et alius, quo intelligitur relatio, vt relatio est. Vnde nihil prohibet, quod quan-

ss 2

»tum

(7) Lib. II. alias III. cap. 12.

(8) Quaest. x. de Potent. art. 3.

»tum ad vnum modum intelligendi relatio praesupponat processio-
»nem, quantum vero ad alium sit e conuerso. Sic ergo dicendum
»est, quod si consideretur relatio, vt relatio est, praesupponit pro-
»cessionis intellectum: si autem consideretur vt est constitutiua
»personae a qua est processio, est prior secundum intellectum,
»quam processio«, cet.

Pro vltimo soluendo, principio dicimus, potentiam generatiuam,
quantum ad rectum, prout nempe intellectum nominat, esse in Filio;
minime quantum ad connotatum, seu quantum ad modificatiuum
relationis. Hinc ad primam probationem dicimus, eiusmodi genera-
di potentiam non claudi sub omnipotentia absolute, et in communi,
sed vt Augustinus ait, sub omnipotentia Dei Patris, seu vt pater-
nitate modificata.

Ad aliam probationem Petauus diceret (9), mentem Augusti-
ni fuisse, quod Filius reuera potuerit alium Filium generare. Iniu-
ria sane tanto Doctori responsio, a qua nos abhorremus. Itaque res-
pondemus, quod dum Augustinus ait, »neque enim non potuit«,
solum indicare voluit, quod non ex sui omnipotentia, sed ex rei na-
tura venit, quod Filius non generet. Ita S. Thomas (10), his ver-
bis: »ideo dicit Augustinus, quod non est dicendum, quod Filius
»non potuit generare, sed non oportuit, quia non ex impotentia Fi-
»lii est, quod non generet, vt hoc quod dicit non potuit sumatur
»priuatiue, et non simpliciter negatiue. Per hoc autem quod dicit,
»quod non oportuit, significat, quod sequeretur inconueniens si in
»diuinis Filius alium Filium generaret«. Id quod ipse S. Thomas,
et ante illum Augustinus ex quatuor capitibus ostendit, istis verbis:
»immoderata enim esset diuina generatio, si genitus Filius Nepo-
»tem gigneret Patri, quia et ipse Nepos, nisi Auo suo Pronepotem
»gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam (Maximum, et
»Arianos adloquitur) impotens diceretur. Similiter etiam ille si Nepo-
»tem non gigneret Auo suo, et Pronepotem Proauo suo, non a vo-
»bis adpellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si
»semper ex altero nasceretur, nec eam perficeret vllus, si non suffi-
»ceret vnus«. Itaque illa Augustini loquutio, non oportuit, indicat
alterius Filii generationem in Deo nedum de facto non esse, sed nec
esse posse: non quidem ex defectu potentiae in Filio, sed natura rei
ita postulante.

CA-

(9) Lib. vii Theol. Dogm. de Trinit. cap. 13. (10) Quaest. ix. de Pot. art. 2. ad 1.

CAPVT III.

De diuinarum relationum existentia, numero, et perfectione:
vbi de subsistentiis.

Dantur in Deo Relationes reales.

Negari hoc a nemine Catholicorum potest, quoniam remotis a Deo
relationibus eiusmodi, ipsum Trinitatis Mysterium tollatur necesse est.
»Est enim (vt in Concilio Florentino legimus) secundum Doctores
»quum Graecos, tum Latinos sola relatio, quae multiplicat Personas
»in diuinis productionibus, quae vocatur originis, ad quas duo tan-
»tum spectant, a quo alius, et qui ab alio. . . . In diuinis omnia
»sunt vnum, vbi non obuiat relationis oppositio«. Canone quoque I.
Concilii Toletani XI. dicitur: »in relatiuis Personarum nominibus Pa-
»ter ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad vtrosque re-
»fertur, quae cum relatiue tres Personae dicantur, vna tantum sub-
»stantia creditur«. Cap. demum *Firmiter* de Sum. Trinit. et Fi-
de Cath. »Haec Trinitas secundum communem essentiam indiuidua,
»et secundum proprietates (seu relationes) personales discreta«. Hinc
inuicta enadit S. Thomae argumentatio (1): si relationes istiusmo-
di rationis nostrae opus sint, instauratur Sabellii error, cui quidem
non nisi vnica in Deo persona erat, sola intelligentia nostra, et va-
ria nominis adpellatione distincta: a paternitate enim dicitur Pater,
a filiatione Filius, ab spiratione passiuua Spiritus Sanctus: ergo si
relationes istae non re ipsa, sed sola opinione, Pater a Filio, Filius a Pa-
tre, Spiritus Sanctus a Patre et Filio distinguitur; itaque opinione
sola Pater erit, eadem Filius, et Spiritus Sanctus; ac proinde non
tres, sed vna persona, sola ratione et nomine multiplex, quod est
Sabellii error.

Sed est quoque efficax illud momentum, quod alibi adfert
S. Doctor (2), estque huiusmodi: vbicumque datur vnus ab al-
tero origo, ibi vera ponenda relatio; vel eius tantum quod ab alio
oritur, si non eandem cum suo principio naturam habeat, vt eue-
nit in processione creaturarum a Deo, quarum est ad Auctorem suum

ve,

(1) Prima Parte, q. xxviii. art. 7.

(2) Quaest. viii. de Potent. art. 2.

vera relatio, non tamen Auctoris ad easdem; vel relatio mutua dicta, si quod oritur eandem principii sui naturam habeat, vt videtur in hominum generatione, ex qua mutuus genitum inter et gignentem ordo est, et vera relatio: quum ergo a Patre procedens Filius eandem habeat cum Patre naturam, (idem de Spiritu Sancto dicendum) mutua inter illos, veraque relatio sit oportet. Hae vero relationes quot?

Quatuor:

Paternitas, Filiatio, Spiratio actiua, et Spiratio passiuua: nec plures, nec pauciores.

Suadetur momento, quo veritatem hanc euincit S. Thomas (3). A Patribus et Theologis tenetur, duas tantum manentes processionis in Deo esse, alteram Verbi per intellectum, Spiritus Sancti alteram per voluntatem, quarum prior in diuino eloquio Generatio, alia communi nomine Spiratio passiuua dicitur: at singulis his processionibus relationes duae respondent; priori quidem, seu generationi relatio principii gignentis, quae est Paternitas, et termini geniti, quae est Filiatio; posteriori autem relatio principii producentis, quae est actiua spiratio, qua Pater et Filius Spiritum Sanctum respiciunt; et termini producti, quae est spiratio passiuua, qua nemp Spiritus Sanctus ad Patrem, Filiumque, ceu ad vnicum sui principium refertur: quatuor ergo diuinae relationes sunt.

Quanam autem distinctionis specie relationes istae a diuina essentia segregentur, post D. Thomam Theologi sedulo inquirunt. At nos, quum eandem relationum comparate ad essentiam rationem esse, ac adtributorum videamus, post ea, quae de horum ab essentia distinctione, de adtributis generatim agentes, tradidimus, alia dicere veteri prouerbio vetamur. Illuc Lectorem reuocamus.

CAPVT IV.

Diuiinarum relationum existentiam argumentorum, quae obstare videntur, solutio amplius firmat: earundem numerum confirmat.

Ex haereticis, qui aduersus diuinas relationes debacchati sunt, nullus

(3) Prima Parte, quaest. xxviii. art. 4.

lus Caluino inuerecundior. In lib. enim, quem de Institutionibus inscripsit, ridet insolentissimus homo, *Personae, Relationis, Processionis, Notionis, Trinitatis* nomina; nostrosque Theologos acerbè insectatur, quod praeter Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum, quorum in Scripturis expressa mentio est, alia haec nomina excogitarint: air enim, et post eum gregales sui; quod nihil sit de Deo dicendum, quam quod in Scripturis expressum est: sed inasignabilis est Scripturae locus, in quo horum nominum *relationis*, cetero mentio fiat: ergo illa non sunt admittenda.

Verum haec Caluini, eiusque gregalium cauillatio ex priscis Ariani quum deriuata fuerit, eisdem, quibus S. Augustinus Pascentio Ariano idem obliuienti respondebat, verbis diluenda est. »Interpretandum prius, et exponendum, quid nomina ista significant, tum demum in diuinis litteris requirenda; quia etsi fortasse ibidem nomina ista non inuenirentur, res tamen ipsa inueniretur: quid enim contentiosius est, quam, vbi de re constat, certare de nomine? Quum itaque, quam de nominibus istis notionem Ecclesia subiecit, non obscure, nec in vno tantum loco sacrae litterae proferant, retinenda haec sunt tamquam ad Trinitatis Mysterium explicandum, non solum aptissima, sed et pernecessaria.

Ast Caluinus, et qui eum sequuti sunt, nomen vnice relationum diuinarum, hoc, quod soluimus, deliramento sunt insectati: qui vero aduersus relationes ipsas, earumque existentiam argumenta fecere haeretici, quorum dux Sabellius extitit, his potissimum sophismatibus, (vt S. Thomas loquitur) vsi sunt. Primum: Augustinus Arianos arguens scribit (1), de Deo relationes dici non posse, neque secundum substantiam, neque secundum accidens: id quod ex eo certe perspicuum est, quod diuinae simplicitatis idea accidens in Deo fingere omnino vetat; non aliter ac eius perfectissima veritas plures in eo substantias ponere, quae necessario plures essent, si relatio secundum substantiam diceretur: non ergo admittendae in Deo relationes sunt.

Secundum: (et est argumentum, quod olim opponebat Eunomius) nomen Patris in Deo re ipsa non quadrat: nam primo, nequit illud nomen naturae, seu essentiae esse, quum haec sit tribus communis: secundo, nec relationis nomen illud esse potest, nam Patrem Filio priorem esse oportet: quum enim operari consequatur

(1) Lib. v. de Trinit. cap. 3.

esse, prius existat necesse est quispiam, quam alium gignat: non esset propterea coaeternus Patri Filius, ideoque nec Deus.

Tertium: Deus potest Pater esse quin vera aliqua relatio ponatur; quemadmodum rerum creaturarum vere Dominus est, quin ad creata vere referatur; et sicut Christus vere Mariae Filius est, quin ad Matrem referatur: inanis ergo in Deo quaecumque relatio est.

Quartum: neque necessariae in Deo relationes sunt ut adstruat Personarum distinctio: siquidem relatio non efficit, sed supponit extremorum distinctionem.

Tandem: cum relationibus huiusmodi non stat Personarum consubstantialitas: nequit enim mutua inter duo extrema excogitari relatio, quin vnum ab altero pendeat, et aliud reapse sit ab eo ad quod referatur: ergo relegandae a Deo sunt.

Friuola tamen haec sunt et inania. Ac primum validissime Augustinus ipse in ipsos haereticos retorquet, scribens: »si quidquid de Deo dicitur, secundum substantiam dicitur: ergo quod dictum est, ego et Pater vnum sumus, secundum substantiam dictum est: dicitur ergo aliquid non secundum substantiam, et ideo non cogimur secundum substantiam intelligere ingenitum, et genitum, id est, Patrem et Filium. Item de Filio dictum est, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo. Querimus, secundum quid aequalis? Si enim non secundum substantiam aequalis dicitur, admittunt, ut dicatur aliquid de Deo non secundum substantiam: admittant ergo, non secundum substantiam dici Ingenitum, et Genitum. Quod si propterea non admittunt, quia omnia de Deo secundum substantiam dici volunt, secundum substantiam Filius aequalis est Patri«. Et post pauca directe Arianorum cauillationem enervat, dicens: »si quod dicitur Pater, ad se ipsum diceretur, non ad Filium, et quod dicitur Filius, ad se ipsum diceretur, non ad Patrem, secundum substantiam diceretur ille Pater, et iste Filius: sed quia Pater non dicitur Pater nisi quia est ei Filius, et Filius non dicitur nisi ex eo quod Patrem habet; non secundum substantiam ista dicuntur, quia quisquis eorum non ad se ipsum, sed ad alterutrum, et ad inuicem ista dicuntur; neque secundum accidens, quia et quod dicitur Pater, et quod dicitur Filius, aeternum atque immutabile est eis: quamobrem, quamuis diuersum sit Patrem esse, et Filium esse, non est tamen diuersa substantia, quia haec

haec non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relatum, quod tamen relatum non est accidens, quia aeternum est eis. Haec Augustinus.

Secundum qui obiciunt, immensum quod creatum inter et increatum intercedit discrimen internoscere aut nolunt, aut nequeunt. In eodem itaque perpetuo aeternitatis, ut loquuntur Theologi, Pater et Filius simul existunt, suntque sibi coaeterni. Sed mens nostra Patrem Filio priorem concipit, non re quidem, neque tempore, sed natura et origine. Vnde ex quo apud nos prius quispiam existit quam agat, mens nostra quid simile in Deo excogitat, ac Patrem esse concipit antequam Filium gignat, licet reuera nihil in Deo prius sit, nihil posterius, sed omnia coaeterna, simulque et Persona Patris, et Generatio, et Filius genitus semper existant: nec tamen intelligentia nostra prior est Filio Pater qua Pater est, sed qua Persona est subsistens: qua Pater enim quum relationem ipso suo nomine exprimat, relatiua autem, ut Philosophi aiunt, sint simul natura, et cognitione; in eodem ipso rationis signo (liceat verba haec usurpare) quo Patrem, et Filium quoque intelligimus.

Tertium duo continet. Horum vnum sic soluitur: plurimum Domini inter et Patris adpellationem interesse Theologi animaduertunt: nam ut quis sit, et dicatur vere Dominus, sat est ut habeat ius et dominium in subiectos, eosque coercendi potestatem, et quod subditi etiam ad eum ut Dominum referantur: Deus autem Opt. Maxim. nonne ius ac dominium in suas creaturas omnes habet, atque haec omnes vera seruitutis relatione ad eum ut summum omnium Dominum referuntur, quin Deus ad alia a se referatur? At ut quis vere sit atque dicatur Pater, neuiquam sufficere poterit sola generandi potentia; alioquin nullus ferme hominum non Pater esset; sed requiritur praeterea quod Filium vere genuerit, et vere respiciat: itaque quum Deus Pater Filium vere ex aeterno genuerit, nec sine Filio possit intelligi; vera in eo relatio sit necesse est, a qua habeat propriam Patris adpellationem.

Alterius haec est responsio: quod quum Diuina Christi Domini Persona ex Virgine secundum carnem nata, increata sit, infiniteque a Virgine Matre distet, nequit inter Christum et Virginem vera relatio reperiri; sed Mater est quae referatur ad Filium, non sic Filius ad Matrem: exigit enim mutua extremorum relatio, ut isthaec sint eiusdem ordinis, naturaeque. Hinc quum in diuinis vna eadem-

que sit Patris et Filii natura, vera in illis solida, ac mutua relatio reperitur; adeo ut Pater ad Filium, et vicissim Filius ad Patrem referantur.

Quarto paucis occurrimus: relationem scilicet creatam, ex quo accidens sit impotens substantiam constituere, distinctionem supponere, minime eam efficere; diuinæ vero relationes, quia diuinæ, et Personæ possunt constituere, et easdem distinguere: unde non supponunt, sed efficiunt distinctionem: hoc quod habent quatenus formæ sunt hypostaticæ, qua ratione Personæ constituunt, atque distinguunt.

Vltimum quod obiicitur, absolute falsum est, qua parte adstruitur, eorum, inter quæ est mutuus ordo, alterum ab altero pendere. Neque mutuus iste ordo aliud exprimit, quam vnus cum altero connexionem, mutuamque respectum. Pendebit ergo alterum ab alio, si ab eo sit vt a causa, vt Filius in creatis a Patre; non ita si ab eo sit vt a principio. Porro constitutum est, Patrem Filii principium esse, non causam, nec Filium principium dici recte posse, sed principium de principio: ergo verus Patrem inter et Filium ordo, veraque relatio saluatur, quin Filius a Patre pendeat. Erit autem propter istum ordinem Filius aliud a Patre? Non est quidem apud nos ordo huiusmodi nisi inter aliud et aliud, seu inter duo, quorum non supposita solum distincta sunt, sed et natura diuersa: quum vero id in Deo locum non habeat, quoniam vna eademque est in tribus Personis natura, inde licet Pater et Filius mutuo referantur, Filius non aliud, sed alius tantum a Patre est: personalitate quidem diuersus, natura idem.

Et hæc pro eorum solutione, quæ aduersus diuinarum relationum existentiam militabant: quæ earundem numerum infringere videntur in examen vocemus. Sunt hæc: quaternarius relationum numerus quaternitatem Personarum adstruere videtur in Deo; quod expresse damnat Concilium Lateranense IV. cap. 2. dicens: »in Deo »Trinitas est solummodo, non quaternitas«.

Deinde: æqualitas et similitudo sunt relationes quædam, et sunt in Deo ab æterno: ergo plures quam quatuor relationes in Deo sunt.

Sed respondetur ad primum negando adsumtum: Spiratio enim actiua, seu relatio producentis Spiritum Sanctum non distinguitur realiter a paternitate, et filiatione, neque constituit Personam dis-

tincte.

tineta a Patre et Filio: unde rem quamdam quartam in Deo minime ponit.

Ad secundum dicendum ex D. Thoma (2), quod æqualitas et similitudo non sunt relationes reales, sed rationis tantum: æqualitas enim vel est in essentia, vel in relationibus, seu personis: essentia, vna eademque quum sit, non potest sibi ipsi esse æqualis, et ad se ipsam realiter referri: quod si æqualitas est in relationibus, seu Personis non erit relatio ab aliis relationibus distincta: nam vna relatio se ipsa, non alia relatione refertur ad aliam. Ea propter concludit S. Thomas (3), »æqualitas et similitudo in diuinis Personis non »est aliqua realis relatio distincta a relationibus personalibus; sed »in suo intellectu includit et relationes distinguentes personas, et es- »sentia vnitatem«.

COROLLARIA.

Habetur ex dictis duobus hisce capitibus; 1., relationes diuinæ, quomocumque acceptas, esse in Deo infinitam quamdam perfectionem. Si enim accipiantur pro relatiuis, vt sunt, est perfectio summa Deum esse; si autem accipiantur pro relatiuis, vt ad inuicem referuntur, sunt quoque summa perfectio: nam talis absdubio perfectio est esse Patrem, esse Filium, esse Spiritum Sanctum. Quoniam vero in Deo vna tantum perfectio est, sicut vna substantia, vna essentia, vna summa res; relationum perfectio alia minime est a perfectione substantiæ: alias nec Trinitas foret res vna summa et incomprehensibilis, nec inter diuinæ Personæ æqualitas saluaretur. Consulto itaque diximus, diuinæ relationes esse perfectionem, non, vt loquuntur alii Theologi, perfectiones. Habetur secundo: relationes istas esse formas hypostaticas, quibus Diuinæ Personæ constituuntur: ex vulgari siquidem affato: »idem est principium distincti- »tium et constitutum«, seu quod in idem redit: quæcumque res per id in suo esse constituitur, per quod primo ab aliis distinguitur: sic homo quia per rationalitatem a ceteris essentialiter distinguitur, per eam constituitur: at per relationes solas Diuinæ Personæ distinguuntur ab inuicem: ergo per relationes constituuntur: nempe per paternitatem prima Persona, per filiationem secunda, per Spirationem passiuam tertia: Spiratio enim actiua non constituit Personam aliquam, quum, vt supra dicebamus, non sit realiter distincta

Tt 2

(2) Prima Parte, q. xxviii. art. 4. ad 4. (4) Ibidem, q. xlii. art. 1. ad 4.

a Paternitate et Filiatione. Fundatur haec ratio in his, quae SS. PP. scripsere. Augustinus enim (4) ait: »hoc solo numerum insinuant, »quod ad inuicem sunt, non quod ad se sunt«. S. Fulgentius (5): »relatiua nomina, inquit, Trinitatem faciunt, essentialia vero nullo modo triplicantur«. Boëtius tandem (6): »substantia, ait, continet vnitatem, relatio multiplicat vnitatem«. Habetur tertio: quod sicut relationum perfectio est ipsa perfectio essentiae; ita relationum existentia est ipsa essentiae existentia; quin haec in Deo multiplicentur: quoties enim Scriptura de Dei existentia loquitur, semper eam essentiae adplicat. Sic Exod. III. Deus de se dicit: ego sum qui sum . . . qui est misit me ad vos; quorum verborum sensus est, *ego sum qui est*, seu cuius essentia est existere. Patres similiter vt demonstrarent contra Arianos Verbum esse eiusdem cum Patre essentiae ad identitatem cum illo in existendo recurrebant: contentibus siquidem Arianis Verbum non habere Dei essentiam, quia tempus fuit in quo Verbum non erat; Patres reponebant, Verbum Dei essentiam habere, quia semper extiterit: Catholicis itaque simul et Haereticis exploratum hoc erat, quod existentia ratione essentiae conueniat, et quod vbi est vna essentia, ibi sit vnum esse, et vbi vnum esse, vna essentia.

Quando ergo Patres ponere videntur in diuinis existentias plures, quod facere creduntur Augustinus, Cyrillus, et S. Thomas (7), aut sunt eorum sententiae de quidditate, seu notione accipiendae; alia quum sit Dei notio qua Deus est, alia qua Pater est; aut de propria cuiuslibet Personae subsistentia. Praeter eam enim absolutam, communemque toti Trinitati, adstruimus et tres alias relatiuas, prout sunt illae modi quidam peculiare existendi, quibus Personae constituuntur plenarie indiuidua. Hoc quod Conciliorum auctoritate, inter quae Nicaenum I., Constantinop. I., et Lateranense II. ita definiunt; Patrumque testimoniis, Cyrilli praesertim et Athanasii (8), ne omnes recenseamus, id adstantium, de fide habemus. Ceterum si id subsistentia sit, quod ratio in Deo est per se existendi, vna tantum illa erit, quemadmodum de existentia dicebamus. Si enim »omnis res, vt Augustinus loquitur (9), ad se ipsam subsistit; »quan-
»to

(4) Tract. xxxix. in Ioann.

(5) Lib. de Trinitate.

(6) Lib. de Trinitate.

(7) In Psalm. lxxviii. et Lib. vii. de Trinit. cap. 4. — Dialog. de

Trinit. Lib. I. — Quaest. ix. de

Por. art. 5.

(8) De Trinit. Lib. III. — Serm. de

Deipara.

(9) In vii. de Trinit. cap. 4.

»to magis Deus? Vna est ergo subsistentia, quoniam vna est in Deo substantia, quae per se existit. Haec subsistentia vna dicitur ad se, quomodo vna diuinitatis natura; tres autem subsistentiae relatiuae dicuntur ad aliud, quemadmodum tres Personae. Vtrumque hoc munus complexus fuit Agatho Papa dicens dari » trium subsistentiarum vnam subsistentiam«. Atque hoc pacto discrepantes Scholarum opiniones in concordiam venisse nobis videtur, atque quae ingenio Theologo digna erant dixisse.

CAPVT V.

De Personae vocabulo, eiusque in Ecclesia vsu, ac successu historice agit: Diuinarum Personarum notionem exhibet: earum communes proprietates tradit.

Hoc vocabulum haud expresse, explicatque in sacris literis legimus; tamen dissertissime in illis res per illud significata traditur, nempe, Pater, Filius, et Spiritus Sanctus. Videtur nomen istud Boetio (1), vt S. Thomas commemorat (2) »ex his personis traductum, »quae in comoediis, tragoediisque homines repraesentabant. Personae enim a personando dicta est: quia concauitate ipsa maior, necesse est, vt voluatur sonus. Alius tamen est apud Philosophos, et Theologos huius nominis vsus; nempe ad designandum indiuiduum, seu singulare quiddam in humana natura subsistens. Hinc celebris apud Theologos tradita a Boetio (3) personae definitio: »rationalis naturae indiuidua substantia«. Qua quidem id docemur, personae rationem neque accidentibus conuenire, neque etiam omnibus substantiis; sed iis tantummodo, quae rationis sunt participes, siue illae corporeae sint, siue corporis expertes: tum iis quae singulares sunt; non autem vniuersalibus naturis. Haec huius nominis origo, haec notio: quod congruentissime in vsu vocatum, quum de Deo loquimur, vel ipsa Ecclesiae adtestatio ratum, fixumque suadet. Coepisse autem illud adhiberi a Latinis quum Sabelliana haeresis orta est, tenet Facundus Hermianensis (4), haec scribens: »nam sic Ecclesia Christi, etiam quum necdum ad distinctionem »Patris, et Filii, et Spiritus Sancti vteretur nomine personae, tres
»cre-

(1) In Lib. de duabus nat.

(2) Prima Parte, q. xxix. art. 5.

(3) Lib. de duabus naturis.

(4) Lib. I.